

# DRUGI EUROPSKI SOCIOLOŠKI KONGRES - EUROPSKA DRUŠTVA: FUZIJA ILI FISIJA

Budimpešta, 28. kolovoza - 2. rujna 1995.

Gotovo zatečena radikalnim, proturječnim i izazovnim društvenim procesima koji se zbivaju na europskom kontinentu posljednjih godina, europska je sociologija prijelaz iz faze "euroscleroze" označila Prvim europskim sociološkim kongresom u Beču 1992. godine te osnivanjem Europskog sociološkog udruženja 1994. godine. Na tom je kongresu do izražaja došla "eurostvarnost": tjeskobni i neizvjesni procesi transformacije bivših komunističkih zemalja, novi socijalni problemi, društvene posljedice Maastrichta, problem aplikabilnosti ideje "socijalne Europe" i sl. Potaknuti takvim društvenim impulsima, sociolozi su u Budimpešti imali priliku razmijeniti ideje i rezultate svojih istraživanja. Kako se u biti radi o vrlo sličnim i međusobno uvjetovanim procesima u različitim zemljama, ovakva je mogućnost condicio sine qua non svakog ozbiljnog studija aktualnih društvenih procesa.

Nakon svečanog otvaranja i prvog dana rada u nekoliko plenarnih sesija (s temama: Nacionalizam, klasna i spolna nejednakost, Građanstvo, spol i socijalna država te Modeli transformacije/transzicije), rad se sljedeća dva dana odvijao u radnim grupama. One su bile formirane oko velikih grupa tema: 1. Nacionalizam: etnicitet, migracije, socijalna isključenost, rasizam i genocid; 2. Klasna i spolna (ne)jednakost: industrijski odnosi i zaposlenost, tržište radne snage, siromaštvo (novo i staro), privatizacija; 3. Građanstvo i spol u odnosu prema socijalnoj državi, civilnom društvu i tržištu; 4. Različiti modeli društvene i ekonomske transformacije i tranzicije u Europi i nove forme integracije; 5. Kultura: (post)modernizam, životni stilovi, svakodnevni život, urbanizam i religija; 6. Ostalo. Bila su organizirana i dva okrugla stola: Inteligencija i postsocijalističke države te Transformacijski procesi odozdo na Istoku i Zapadu. Kako se rad u radnim grupama odvijao paralelno, što znači da je bilo nemoguće pratiti rad više sekcija, u ovom će prikazu biti predstavljeni samo neki radovi izlagani na temu socijalne politike.

Problem pluralizma socijalnih režima (welfare pluralism) privukao je pažnju mnogih referenata. O kakvom se to tipu pluralizma radi pokušao je odgovoriti Adalbert Evers u

svom radu *What Kind of Welfare Pluralism?* Pluralizam socijalnih režima je tradicionalni koncept, ali su neke stvari u vezi s njim ipak definitivno nove: međuodnos i međuzavisnost različitih sektora, poroznija granica između privatnog i javnog te (najvažnije) sve značajnija uloga dobrovoljnog, neprofitnog sektora i neformalne sfere. Zato je i koncept pluralizma socijalnih režima usko povezan s konceptom civilnog društva. Autor razmatra tri "idealna tipa" tog pluralizma. Prvi je tržišni, gdje dominira ekonomistička logika i gdje se na pojedince gleda isključivo kao na potrošače, drugi je regulatorni: on naglašava ulogu države i pitanje javnog dobra, ali na društvenu i privatnu inicijativu gleda isključivo iz državne perspektive smanjenja troškova, dok treći, razvojni koncept, traži od javne vlasti da jača, reproducira i kultivira građansku solidarnost i solidarnost zasnovanu u zajednici kao i njen doprinos socijalnom blagostanju. Popularan argument protiv više pluralizma je stupanj nejednakosti, nesigurnosti i smanjenja garantiranih socijalnih prava, ali se s druge strane ne može negirati da različiti nedržavni oblici pomoći često stižu bolje i brže do onih kojima su stvarno potrebni. Na kraju svoga rada autor raspravlja o slabosti ustanova civilnog društva i povezano s time realnosti prijelaza od socijalne države k socijalnom društvu.

Vrlo zanimljiv referat na sličnu temu podnio je Peter Abrahamson pod naslovom *Conceptualizing welfare pluralism and welfare mix*. Referent također polazi od slične teze da je pluralizam socijalnih režima stari koncept, ali on bitnu novost vidi u konsenzusu i odustajanju od ideološke borbe između liberalne, socijalističke i konzervativne socijalne ideologije. Autor potom analizira najvažnije socijalne dokumente UN, OECD i EU, u kojima pronalazi kombinaciju socijalnih politika, što govori o stvarnom prihvaćanju pluralističkog koncepta. Jacques Delors, kao bivši predsjednik Europske komisije, bio je posebno sklon promociji socijalne politike kako bi se smanjile negativne socijalne posljedice europske ekonomske i monetarne integracije. Krajem 1992. donesen je poseban dokument o borbi protiv socijalne isključenosti i jačanju socijal-

ne integracije, a 1993. i tzv. *Green paper* u kome je socijalna politika predstavljena kao pozitivan element u održavanju kompetitivnosti tržišne ekonomije. Uprkos generalnom konsenzusu i činjenici da je uloga države, tržišta i civilnog društva danas radikalno promijenjena, autor argumentira tezu da je praktično ostvarenje pluralizma ovisno o političkom kontekstu u kome se definira. Osnovno pitanje ostaje koju konkretnu kombinaciju socijalne politike traži društvo dobrih ekonomskih performansi. Autor ovaj rad zaključuje svojom definicijom osnovnih pojmova: *welfare pluralism* označava dogovornu podjelu rada između agenata tržišta, države i civilnog društva, dok *welfare mix* označava kooperaciju između dva ili više tih agenata.

Uzročno-posljedičnu vezu društvenih procesa, s jedne strane, te socijalnih problema, ali i koncepta socijalne politike i socijalnog rada, s druge strane, prikazao je Kjeld Hogsbro u radu *The Mobilization of Civil Society in the Danish Welfare State*. Nakon prikaza promjena u društvenoj strukturi te disolucije socijalnih mreža u lokalnoj zajednici, što se dešavalo u godinama nakon Drugog svjetskog rata, autor ističe ključnost koncepta civilnog društva koji se javlja osamdesetih. Definirajući civilno društvo kao skup različitih organizacijskih oblika povezanih zajedno u reprodukciji svakodnevnog života organizacijom socijalnog iskustva, očekivanja i orijentacije, Hogsbro želi ustvrditi kako je taj koncept djelotvornije pokazao nedostatke one socijalne politike koja nije nastojala obnoviti lokalnu zajednicu, već zamijeniti njene funkcije profesionalnom pomoći (dominacija savjetodavnog aspekta u socijalnom radu!), nego što su takvu socijalnu politiku osporili politički kritičari i desnice i lijevice. Činjenica da ljudi mogu biti bolje služeni politikom koja poboljšava sposobnost obitelji i lokalne zajednice u suočavanju s problemima ostaje trajnim izazovom i za političare i za socijalne radnike. Djelotvornost koncepta civilnog društva i važnost različitih metoda rješavanja socijalnih problema autor je pokazao rezultatima istraživanja 52 organizacije samopomoći, provedenog u Danskoj 1989. godine.

Zinka Kolarič predstavila je rad koji je izradila u koautorstvu s Ivanom Svetlikom *Non-profit/Voluntary Organizations in Slovenia*. Nakon detaljnog opisa povijesnih korijena, dina-

mike organiziranja, tipova i zajedničkih karakteristika neprofitnih organizacija, autori raspravljaju o ulozi tih organizacija u modelu socijalne države u Sloveniji. Osamdesetih godina slovenska vlada inauguriira promjene u socijalnoj politici koje autori prepoznaju kao strategije racionalizacije, komercijalizacije i eksteralizacije. Ova je posljednja strategija zaslužna za mobilizaciju neformalnih i poluformalnih potencijala u socijalnoj sferi. Konačno oblikovanje te strategije devedesetih pod utjecajem političkih promjena kazuje da postoji potencijalna mogućnost kreiranja jakog neprofitnog dobrovoljnog sektora. Taj bi sektor zauzeo drugo mjesto između javnog i privatnog sektora i time utjecao na zaživljavanje novog oblika socijalne države koje nije ni striktno socijaldemokratski ni konzervativno-korporativni ni liberalni, ali s elementima svih triju modela. Autori smatraju da šansu razvoja neprofitnog sektora i naznačenog modela socijalne države jamči sama slovenska vlada kada daje prednost strategiji deinstitutionalizacije nad strategijom privatizacije. Paul Stubbs, gost-istraživač na Studiju socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu podnio je referat *Nationalism, Globalisation and Civil Society in Croatia and Slovenia*. Autor na primjeru razvoja civilnog društva u Sloveniji krajem osamdesetih i Hrvatskoj početkom devedesetih propituje shvaćanje i razvijnost institucija civilnog društva. Osnovna teza od koje polazi jest da civilno društvo nije vrijednost po sebi, da je njegove domete teško precizno odrediti i da se o njemu ne može reći nešto određeno ako se prethodno ne istraži odnos civilnog društva prema državi, globalizaciji i nacionalizmu. U tom slučaju, naravno, ostaje otvorenim pitanje kriterija i polaznih definicija tih pojmova, ali takav metodološki naputak daje autoru mogućnost da uoči probleme u razvoju ustanova civilnog društva. Tako u Hrvatskoj on uočava neke probleme u djelovanju NVO (nevladinih organizacija): pitanje financiranja i utjecaja stranih NVO, politička uloga NVO ("mit neutralnosti"), prevaga psiho-socijalnih modela pomoći nad projektima društvene obnove, djelovanje "nacionalistički motiviranih" NVO (pomoć uvjetovana nacionalnom ili konfesionalnom pripadnošću), problem projekata nenasilnog rješavanja sukoba i sl.

Autor ovog prikaza izlagao je na temu *Religion, Church and the Third Sector in Central*

*and Eastern Europe.* U radu se polazi od teze da se buduća društvena uloga religije i crkve kao i proces unutarreligijskih promjena može najbolje otčitati kroz odnos s rastućim i sve značajnijim trećim, nezavisnim i neprofitnim sektorom u srednjoj i istočnoj Europi. Naime, zbog promijenjenih društvenih okolnosti religija može iskazati svoju duhovnu i društvenu ulogu tek kroz djelatno suočavanje s naraslim društvenim problemima u bivšim komunističkim zemljama. Koliko danas religija zaista iskazuje svoj potencijal moralne i socijalne osjetljivosti, a koliko konkretna denominacijska struktura pojedinog društva utječe na oblikovanje određenog modela socijalne države, autor pokušava analizirati kroz formulaciju triju dilema pred kojima se danas nalaze religijske organizacije: legitimacijsko-kritička (dilema legitimacije političkog poretka nasuprot rastućim socijalnim problemima), tradicionalno-mobilizacijska (mobilizacijski potencijali vjernika nasuprot tradicionalnoj strukturi crkve i

tradicionalnim obrascima religioznosti) te ideologijsko-pragmatična (dilema "strategije" djelovanja u društvu, tj. utjecaj na oblikovanje društvenih odnosa i izgradnje modela socijalne države).

Prikazani referati sasvim jasno pokazuju u kojoj je mjeri sociologija danas zaokupljena problemom promjena i oblikovanja različitih modela socijalne države. Teorijski koncepti i empirijske analize nužan su preduvjet razumijevanja socijalnih procesa koji nedvojbeno mijenjaju socijalnu sliku Europe. Kako se i u drugim sekcijama mnogo raspravljalo o problemima socijalne isključenosti, nezaposlenosti, siromaštva, socijalnih posljedica tranzicije i sl., može se sasvim jasno razabrati koliko je za suvremenu sociologiju važna zaokupljenost takvim temama, a koliko je za socijalnu politiku i socijalni rad važan uvid u rezultate takvih analiza.

Siniša Zrinščak